

Hegy Lóránd: Korniss Dezső
Képzőművészeti Alap, Budapest, 1982. 201 l.

Korniss Dezső a jelenkori magyar piktúra legjelentősebb és egyben legenigmatikusabb alakjai közé tartozik. Életművének recepciója – bár kulcsműveire korábban is hivatkozott a művészettörténeti szakirodalom – voltaképpen az 1960-as, 1970-es években rendezett gyűjteményes tárlatai révén jutott új fázisba. A kornissi művészet szellemi hatása ettől kezdve lép túl a szűkebb szakmai kereteken, a benne megtestesülő artisztikum spirituális hullámverése az elmúlt évtizedekben a magyar költészet jelentős alakjainál is észlelhető (Nagy László, Pilinszky János, Tandori Dezső). Hegyi Lóránd művészettörténeti és esztétikai szempontokat egyaránt érvényesítő művészmunkaírája az életmű lezáratlansága ellenére ezért jogos és időszerű vállalkozás. A szerző elsőrendű célja nem empirikus, leíró jellegű – a képelemzések laza szálára fűzött – pályakép megrajzolása, hanem a benne sűrűsödő etikai, szellemi és esztétikai értékek felszínre hozása. Ennek megfelelően a biografikus mozzanatok a művész radikális stílusváltásainak, szellemi-művészi fejlődési rajzának „adalékaiként” kezeli és művének horizontját a legjelentősebb alkotások elemzésénél imponálóan szélesre nyitja, a század egyetemes művészi törekvéseivel és a modern magyar művészet tágas összefüggéseivel hozva kapcsolatba Korniss piktúráját.

Interpretációjának tengelyében az a felismerés áll, hogy a törekvésekben, drámai stílusfordulatokban, megszakításokban bővelkedő hat évtizedes festői termés formai, esztétikai, szellemi arculatát egy hatalmas fegyellemmel egybefogott, végső pólusaiig feszített drámaiság határozza meg. Az Én és az Énen kívüli világ, szubjektív és egyetemes értékekre tájolt moralitás ambivalenciája ölt testet a Korniss-képekben, és ezek az el-
lentmondások az egyes alkotások intenzív elemzésével éppúgy felszínre hozhatók, mint ahogy az alkotói periódusok egymást váltó stílustörekvéseit is indokolják. Konstruktivitás és expresszivitás, geometrikus fegyelem és szürrealisztikusság, végsőkéig egyszerűsített jel-szerűség és eruptív önkifejezés egyaránt jelen van ebben a művészetben, egy olyan sajátos művészi szintézis jegyében, amely magába sűríti az indulatok irracionális és az intellektus racionális tartományait. Ennek az immanens esztétikai analízisnek azonban van egy másik vetülete is, amelyben a kornissi életmű sajátosan magyar, illetve közép-kelet-európai intenciói kerülnek előtérbe; a szerző Ady és József Attila költészetének, Bartók zeneszerzői életművének képzőművészeti analógiáját látja a művész európai és magyar motívumát egyesítő képi nyelvezetében.

Az életmű periodizációja, a kötet fejezeteinek belső arányai is ennek az esztétikai gondolatmenetnek a kibontását szolgálják. A festői pályakezdet korszakát az 1923 és 1933 közötti években jelöli ki, itt még részletesen adatolt életrajzi leírással egészíti ki a szellemi, ízlésbeli tájékozódás útjának vázlatát. Már ekkor felbukkan egy szintetikus jellegű stílusfogalom a „konstruktív-szürrealizmus” – Korniss és pályatársai a korabeli izmus-tendenciák többféle irányába tájékozódnak. Önarckép jellegű portréiban Korniss jelszerűvé, az emberarc jelképessé stilizált alakzatává egyszerűsíti művészi szubjektumát. A második alkotói korszak a szentendrei festőműhelyben teljesedik ki; Hegyi Lóránd megállapítása szerint az ekkor készült képeken egyfajta mediterrán érzékletességet, gazdag és finom koloritot egyesít a festő konstruktivisztikus képszerűségi eljárással és hazai motívumával. Az emberi arc, a ház, a Krisztus-alak, mint is-

méltódó alapjelek új összefüggésben jelennek meg a háború tragikus élményeit feldolgozó 1945 utáni érett korszakban. A mélytudat, a démonikusság, a „szépség és pokol” ellentmondásai tűnnek fel ekkori grafikai lapjain és festményein, a nemzeti motívumok általánossá és szürrealisztikusan groteszkké tett jelkészletéből ugyanekkor alkotja meg a korai periódusok egyik összefoglaló jellegű művét, a *Tücsöklakodalmat*. A kronologikus fejlődésrajzot itt egy külön hangsúlyt nyelő fejezet szakítja meg – Hegyi az *Illuminációk* című metszetsorozatnak, az egyetlen fejalakzat konstruktív rajzolatára épülő variációknak igen részletező elemzést szentel. Külön foglalkozik a monotípiák technikai, formai és jelentéstani kérdéseivel, és összességükben a tragikus és emelkedett művészi szellemiség összefoglalásaként állítja be ezeket a lapokat. Az 1956-os év radikális fordulatot hoz Korniss művészetében: ekkor nyit a művész „kalligrafikus” korszaka, a korabeli tasista, absztrakt expresszionista nemzetközi irányzatoktól jól megkülönböztethető stílusjegyekkel. A szerző interpretációja szerint a gesztusfestészet eszközeit alkalmazó művek a közvetlen önkifejezés mélyein keresztül nyitnak kozmikus törvényekre. A kalligrafikus festészet spontán, dinamikus expressziója után Korniss Dezső az 1960-as években a „festészet határain kívüli” tájakra kalandozik. Ennek a korszaknak a legjelentősebb alkotása a 30 lapból álló *Rezeda 9* sorozat, amely – a montázst, a szöveges struktúra-szervezést is felhasználva – egy vizuális jellegű, mozgó szempontrendszerrel érvényesítő kommunikáció hordozójává válik. Mivel a Korniss-pályán a korábbi kezdeményezések, a vizuális jelteremtés problematikájának új szempontú „visszatérései” figyelhetők meg, az 1960-as évek után nem meglepő a nemzeti eredetű képi motívika újbóli megjelenése. A „szűr-motívumok”-ra épülő, személytelenül általános megjelenítésre törekvő képsorozat belső dinamikájának, asszociatív övezeteinek kibontásával a monográfus a képi nyelvezet, a nemzeti és európai hagyományokat egyesítő jelszerkezet megteremtésének módszereit tapintja ki. A „tisza konstruktivitás” fiatalkori kezdeményei után az érett festő ismételtelen visszatér az absztrakt kereszt-motívumhoz. Ezeknek a mély humánomot, magasrendű, spirituális szellemiséget sugárzó festményeknek a történeti háttérét Mondrian és Malevics 1920-as években festett műveiben fedezi fel, és az európai modern festészet radikális hagyományainak újrafogalmazását látja bennük.

Hegyi Lóránd strukturalista jellegű megközelítési módja, melyben a történelmi miliő hatás-tényezői is jelentőségüknek megfelelő teret nyernek, alkalmas arra, hogy Korniss művészetének enigmatikusságát, változó megjelenési formáinak belső összefüggéseit feltárja, és az eddigi életmű esztétikai értékeit intellektuálisan is átvilágítsa. A kötetet 60 igényes színvonalú reprodukció illusztrálja.

F. M.

Romániai magyar képzőművészeti kiadványok, 1981

Az 1981. évi romániai magyar képzőművészeti kiadványok élére egy művésztörténeti monográfia kívánkozik: *Dávid László* hatalmas munkája: *A középkori Udvarhelyszék művészeti emlékei* (Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1981. 397 l.). Ilyen jellegű munkákat kutatócsoportok szoktak végezni, Dávid azonban egymaga gyűjtötte